

infusæ, quantum est ex dispositione intrinseca intellectus; neque etiam ille actus potest esse liber, quia supponit voluntatem, ut probatum est; neque etiam voluntas potest movere ad assentiendum conclusioni sine principiis. Unde, sicut repugnat habere actum scientificum Theologiæ sine fide, ut supra probatum est¹, ita etiam repugnat habere actum prudentiæ infusæ ante fidem; asserere autem Deum miraculose movere, et necessitare ad talem actum ante fidem, res est nimis violenta, et illius assertio nimis voluntaria, quæ facile improbari potest, assumptis omnibus argumentis de fide factis, ne illa repetamus. Et hæc rationes probant a fortiori illud iudicium non esse donum consilii, quia etiam hoc donum supponit fidem, imo et gratiam, ut statim dicam; et præterea consilium, ut est speciale donum Spiritus Sancti, non datur ad operandum, aut volendum secundum leges et regulas ordinarias, sed juxta motionem Spiritus Sancti, præter communes regulas; at vero motio ad voluntatem credendi non est extraordinaria, sed secundum regulas communes fidei; ergo incredibile est donum consilii esse per se necessarium ad credendum, et ante voluntatem credendi; neque minus incredibile est posse infidelem, verbi gratia, qui audit res fidei, necessitari ab Spiritu Sancto ad iudicandum per donum consilii res illas esse credendas, et nihilominus manere infidelem; necessitabitur ergo simul ad voluntatem credendi. Eademque argumenta fieri possunt de dono scientiæ et sapientiæ, præterquam quod hæc dona non solum prærequirant fidem, sed etiam multo majus lumen quam soleat esse in his qui ad fidem convertuntur. De dono autem intellectus, non desunt qui illi tribuant hoc iudicium, allegantes D. Thom. 2. 2, in q. 8, art. 5; ibi tamen aperte docet non esse munus doni intellectus, iudicium ferre de credendis; et nos etiam, in materia de Gratia, lib. 2, cap. 19, idem diximus; alias non posset distingui a scientia et sapientia. Docet etiam ibidem divus Thomas, art. 4, donum intellectus supponere gratiam gratum facientem; ergo proprius ejus actus non potest supponi, non solum ante gratiam, sed nec etiam ante fidem; quæ ratio de omnibus donis procedit. An vero aliqua imperfecta participatio hujus doni antecedit voluntatem credendi, statim dicam.

12. *Assertio prima: iudicium credibilitatis habitum ex propositione fidei naturale est.* —

¹ Disp. 3, sect. 11.

Unde probatur primo. — *Probatur secundo.* — Mihi ergo media quædam sententia inter cæteras placet, quam tribus assertionibus breviter explicabo. Et imprimis assero iudicium credibilitatis, quod antecedit voluntatem credendi, naturale esse secundum substantiam suam, et elici posse naturali discursu et lumine intellectus, cum generali concursu Dei, et supposita sufficienti experientia signorum seu motivorum fundantium talem credibilitatem. Hanc assertionem mihi probant rationes dubitandi priori loco propositæ, in n. 2, et rationes proxime factæ contra præcedentem sententiam seu modum secundum dicendi. Item, si hoc iudicium sumatur quasi in generali, et speculative, est suo modo evidens et scientificum; est ergo naturale, ut probatum est etiam supra, disp. 4, sect. ult. Si vero sumatur ut iudicium practicum, quod respicit circumstantias, et movet ad executionem, sic etiam per se pendet a priori iudicio, et ab eodem medio ad particulare applicato: ergo non transcendit ordinem naturæ, neque speciem naturalis prudentiæ; et hanc conclusionem tradit Gabriel, in 3, dist. 24, dub. 1; et Almaynus, dub. 2; Ocham, Quodlib. 4, q. 10; et idem sentit Aragon. supra, et Albertinus, sect. 6, n. 3, citatus, in suo punct. 4; et moderni alii communiter loquentes de evidentia credibilitatis; docent enim illam evidentiam esse naturalem, unde fit iudicium etiam in illa fundatum esse naturale.

13. *Assertio secunda: ad prædictum iudicium debet accedere supernaturalis illuminatio, ut voluntas Christiana credendi eliciatur.* — Dico secundo: hoc iudicium solum non sufficit ut voluntas velit supernaturaliter credere, sed necessaria est illuminatio specialis Spiritus Sancti, quæ, ut est in intellectu, supernaturalis est, et in voluntatem etiam redundat. Hanc assertionem attigi, lib. 2 de Grat., cap. 3, a num. 16, et tradiderunt Vega, lib. 6 in Trident., c. 8; et Molin., in Concord., q. 14, disp. 6, in fin., et 8, in principio; et sumitur ex divo Thoma 2. 2, quæst. 2, art. 9, ad 3, dicente, *qui credit, habere sufficiens inductivum ad credendum, ex testimoniis et miraculis, et, quod plus est, ex instinctu Dei interiori moventis*; imo probari videtur aperte ex Tridentino; nam, sess. 6, cap. 6, sic ait: *Disponuntur autem ad justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur ad credendum, etc.*; ergo ex doctrina Concilii, ante liberam voluntatem, duo requiruntur, scilicet, auditus fidei, ad quem perti-

net tota exterior propositio sufficiens fidei, et interna excitatio, quam idem Concilium statim declarat in illuminatione Dei consistere, a qua dixerat, capite quinto, sumi exordium salutis; unde quod canone tertio definit, *neminem posse credere sicut oportet, sine Spiritus sancti prævenienti illuminatione et inspiratione*, plane intelligit de ipso credere, ut est liberum, atque adeo etiam de voluntate credendi; et eodem modo intelligo definitionem Concilii Arauscani, capite quinto, quod *affectus credendi sit ex gratia*; nam illa gratia explicatur esse divina illuminatio et inspiratio. Unde capite septimo, expresse dicit hominem non posse assentiri prædicationi salutari, *sine prævia Spiritus Sancti illuminatione*. Eadem est frequens doctrina Augustini, tum locis citatis, tum lib. 2 contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 8, et quæst. 2 ad Simplicianum, et lib. de Dono perseverantiæ, c. 13 et 14, et epist. 107; quibus locis ait, esse *altam et secretam* interiorum doctrinam, quam Spiritus sancti docet, et illam sentit esse necessariam, præter externam doctrinam: nam hæc externa movet sensum, illa interna accommodat assensum; et similia habet Gregorius, hom. 30 in Evang., et Prosper, ad objectionem 5 Gallorum.

14. *Assertio tertia: dicta illuminatio non requiritur ad formandum illud iudicium, sed ad elevandum ut excitet voluntatem.* Tertio dicendum est, supernaturalem illuminationem, quæ in intellectu præcedit ad voluntatem credendi, non esse necessariam per se, propter iudicium credibilitatis, sed propter supernaturalem actum voluntatis, id est, non est necessaria ut illud iudicium fiat, sed ut illud adjuvet ad excitandum et obtinendum actum voluntatis. Per hanc assertionem, declaro et rationem præcedentis conclusionis, et solutionem præcipuæ difficultatis supra positæ, quæ in hoc consistebat, quod si gratia est necessaria ad iudicium de credendis, seu quod credendum sit, oportet illud iudicium esse in se et in sua substantia supernaturale. Respondemus autem duo posse in illo iudicio considerari. Unum est, quod sit quidam assensus fundatus in testimoniis et signis humanis vel divinis, per humanam experientiam cognitum aliquo modo, et sic dicimus non esse necessariam per se gratiam internam ad talem actum quoad substantiam ejus; hoc enim sufficienter probat objectio facta, et alia quæ adducta sunt pro prima assertionem; neque Concilium Arauscanum et alia requirunt gratiam internam

propter illud iudicium, sed propter voluntatem supernaturalem. Secundo ergo potest considerari in illo iudicio potestas, seu efficacia ad movendum voluntatem, et quasi elevandam ad actum supernaturalem; et ad hoc dicimus esse necessarium ut cum illo iudicio jungatur aliqua divina illuminatio, ut recte sentit D. Thomas d. q. 2, art. 9, ad tertium, de qua illuminatione dicit, q. 8, art. 3, reduci ad donum intellectus, quia facit concipere res fidei, sicut oportet ut voluntas ad illas supernaturaliter credendas intellectum movere possit. Et sic etiam dixit Augustinus illam gratiam esse *doctrinam internam, per quam Deus ita movet sensum, ut accommodet assensum*, epist. 107. Et hanc necessitatem ostendit etiam alia difficultas supraposita, quia actus intellectus mere naturalis non potest per se sufficienter movere voluntatem ad actum supernaturalem; adjuncta vero dicta illuminatione, potest dictam motionem efficere, vel ad illam concurrere, et ita etiam patet ratio hujus necessitatis, quia, ut voluntas moveatur, præsertim honeste ac prudenter, duo sunt necessaria, scilicet, sufficiens apprehensio objecti, et iudicium quod expediat in illud credere; quia ergo voluntas credendi honesta est etiam supernaturalis, requirit ex una parte iudicium prudens de credibilitate objecti; quia vero illud iudicium datur de objecto naturali per medium naturale, ideo necessaria est illuminatio divina, quæ elevet intellectum ad concipiendum illud objectum altiori et supernaturali modo, ut voluntas ad illud etiam supernaturaliter credendum afficiatur, et ita possit intellectum movere sicut oportet; et ita manet confirmata et declarata nostra sententia, et responsum simul est ad difficultates quæ in contrarium proponebantur.

SECTIO IX.

In quibus personis actus fidei esse possit.

1. *Causæ aliæ actus fidei alio remittuntur.* — *Sola subjectiva tractanda.* — Explicuimus hactenus naturam et proprietates actus fidei; nunc superest breviter ut de causis ejus in præsentia sectione, et effectibus in sequenti dicamus. Et causæ quidem fere omnes explicatæ sunt declarando naturam fidei; cum enim actus ipse credendi sit quædam forma intellectus, non habet aliam causam formalem præter objectum suum, de quo supra multa dicta sunt.

Materialis autem causa ejus propria est intellectus in quo inest, quoad ipsam credulitatem, vel voluntas quoad affectum credendi; causa autem finalis fidei dici potest, vel vita æterna, vel justificatio, vel purificatio cordis, quæ in sectione sequenti breviter attingentur: nam finis et effectus in idem coincidere solent. Causa autem efficiens fidei duplex distingui potest. Una est Deus, alia ipse credens: de priori jam dictum est, Deum esse causam fidei non solum ut est auctor naturæ, sed etiam ut est auctor gratiæ, ac proinde ipsum esse causam primariam et principalem hujus effectus, ut latius constat ex materia de Gratia, lib. 8, cap. 3. Ex parte vero credentis concurrunt intellectus et voluntas, modo supra explicato, et ideo de omnibus his causis nihil superest dicendum. De personis autem in quibus potest actus fidei inveniri, quia illæ etiam sunt causæ fidei, et efficiens, et subjectiva, quatenus fides est actus immanens in ipso credente, aliquid superest dicendum.

2. *Tam Angeli quam homines sunt capaces fidei.* — *Etiam primus Angelus capax est fidei.* — Et primo supponimus tam hominem quam Angelum esse capax fidei, omissis inferioribus creaturis, quæ, cum ratione non utantur, non possunt ad hujusmodi actus elevari; et de hominibus quidem res est clara; de Angelis vero etiam est certa, ut lib. 5, cap. 5, docui, quia ordinantur ad eandem beatitudinem, quæ illis etiam supernaturalis est, et ideo prius fuerunt viatores quam beati; fides autem est per quam omnes in via ambulamus, ut Paulus dixit. Item quia Angeli non cognoscunt supernaturalia per suum naturale lumen, ut constat ex 1 p., q. 57, tradidique in lib. 2 de Angel., cap. 29 et 30; et ideo sunt capaces divinæ revelationis, non solum intuitivæ, sed etiam abstractivæ et obscuræ, atque ita sunt etiam capaces fidei, ut D. Thomas 2. 2, q. 5, docet. Solet autem hic specialiter dubitari de primo Angelo, quia non potuit non habere evidentiam testificantis, quæ censetur fidei repugnare; sed de hoc nobis sufficiunt supra dicta, disp. 3, sect. 8, ubi ostendimus evidentiam in testificante, ortam ex solis signis naturalibus, non excludere fidem, quia non per se fundat illam, neque certitudinem ejus, sed tantum concurrens ex parte proponentis, et hoc tantum modo inveniri potuisse in primo Angelo.

3. *Dicta fidei capacitas maxime habetur in via.* — Deinde advertimus hujusmodi personas considerari posse vel in via, vel in termino. De

priori statu, scilicet, viæ, procedit maxime quod diximus, et ita omnes viatores, *per se loquendo*, sunt capaces fidei, imo per ipsam fidem incipiunt aliquo modo ingredi viam salutis. Dixi autem *per se loquendo*, quia, licet status viatoris actus fidei postulet, et ideo quilibet viator de se sit capax illius, et Deus, quantum in se est, paratus sit ad illum præstandum, nihilominus ex parte hominis, potest esse impedimentum, ratione cujus sit incapax hujusmodi actus. Triplex autem potest esse hoc impedimentum. Primum est carentia usus rationis, ut est in amentibus et in infantibus; nam, licet Deus extraordinario et miraculoso modo possit hunc actum infantibus concedere, ut de Beata Virgine et de Joanne Baptista credimus, id tamen non pertinet ad ordinariam legem gratiæ; esset enim erroneum dicere hujusmodi actum esse infantibus necessarium ad salutem, ut infra dicitur; vanum autem vel etiam temerarium esset dicere de facto concedi aliquibus, sine Ecclesiæ vel Patrum auctoritate. Aliud impedimentum potest esse ignorantia; nam, qui non audit res fidei, non potest, secundum ordinariam legem, habere actum ejus, quia *fides ex auditu*. Et, licet Deus, per causas veluti universales, sufficienter providerit modum quo verbum fidei ad omnes possit pervenire, tamen in particulari, non semper ad omnes pervenit, neque Deus ex vi ordinariæ providentiæ tenetur semper hujusmodi impedimenta tollere, quamvis ex speciali gratia sæpe id faciat. Tertium impedimentum est hæresis; nam qui in uno articulo pertinaciter errat, nihil vera fide credere potest, propter connexionem quam omnia credenda habent in formali ratione objecti fidei, ut supra declaratum est, et in sequentibus iterum attingetur.

4. *Animæ purgatorii adhuc ambulant per fidem.* — Addendum denique est, circa hanc partem, sub viatoribus comprehendendi etiam animas in purgatorio existentes, quod etiam attingi in tom. de Pœnit., disp. 47, sect. 2, in fine, nam illæ nondum ad ultimum terminum pervenerunt; et ideo licet in morte inceperunt a via discedere, nondum tamen viam absolvent, et ideo adhuc per fidem ambulant, nam sunt justæ, et Deum ex charitate amant super omnia; ergo necesse est ut illum etiam supernaturaliter cognoscant; non cognoscunt autem per speciem; ergo per fidem. Denique nihil in eis est quod cum actu fidei repugnet; nam revelatio obscura quam in hac vita habuerunt, in eis permanet, solumque

videri potest facta evidentior per aliquarum rerum experimentum; illa autem experientia non transcendit evidentiam in testificante, et ideo non excludit actum fidei, ut supra visum est.

5. *Disputatur questio de non viatoribus beatis.* — *Prima opinio affirmans.* — *Ejus fundamentum.* — *Confirmatur opinio.* — Superest dicendum de statu termini, qui est duplex, scilicet, beatitudinis et damnationis. Et de primo quidem fuit opinio Alens., in 3 p., quæst. 64, memb. 7; Durand., in 3, dist. 32, quæst. 3 et 4; Argen., ibid., art. 3, quibus favere videtur Magist., in 3, dist. 23, § *Aliud enim*, dicentium non repugnare fidem statui beatitudinis; et licet de habitu præcipue loqui videantur, tamen etiam extendunt sermonem ad actum. Fundamentum est, quia visio et fides non repugnant, nisi tanquam actus perfectus et imperfectus, qui possunt simul esse in Beatis; nam scientia abstracta comparata ad intuitivam imperfecta est, et tamen utramque simul habent Beati de Deo: similiter se habent scientia naturalis et supernaturalis, et nihilominus manet scientia naturalis in Beatis. Ita etiam prophetia est imperfecta respectu visionis, et nihilominus potest simul esse cum visione, sicut fuit in Christo, teste D. Thoma, 3 part., quæst. 7, art. 8, quod ibidem, in disp. 21, sect. 1, exposuimus. Ex quo respondet Durandus ad Paulum, dicentem fidem non manere, intelligi non de substantia fidei, sed de imperfectione, nam etiam dixit prophetiam non manere. Denique Irenæus, lib. 2 contra Hæreses, cap. 47, et lib. 4, cap. 25, et Tertullianus, lib. de Patientia, cap. 13, indicant fidem, spem et charitatem post hanc vitam manere, et expressius quoad actum Photius Constantinop., in illud 1 Cor. 23: *Nunc autem manent fides, spes, etc.*

6. *Secunda opinio communis.* — Alia vero sententia, communiter recepta, est in Beatis non posse actum fidei infusæ inveniri. Ita divus Thomas 2. 2, quæst. 5, art. 2, et 1. 2, quæst. 67, art. 3 et 5, quem illis locis sequuntur omnes moderni, et reliqui scholastici in 3, dist. 23 et 32. Estque sententia Augustini, serm. 13 de Temp., Chrysostomi, et expositorum communiter in sequentia loca Pauli, cui sententia hæc videtur consentanea esse; nam prima ad Cor. 13 inquit: *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*, ubi per cognitionem ex parte, fidem intelligit, ut omnes exponunt, et ex ipso contextu facile intelligitur; unde, 2 ad Corinth. 5, dicit fidem

et visionem constituere hominem in diversis statibus viæ et termini, et addit, in cap. illo 13: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Neque habet locum responsio Durandi; nam imperfectio fidei est de substantia ejus, ut ex dictis de objecto ipsius constat; et ideo si evacuatur fides quoad imperfectionem ejus, etiam evacuatur quoad substantiam. Ratio vero hujus sententiæ est, quia vel comparatur intellectus Beati ad ea quæ videt, vel ad ea quæ extra Verbum supernaturaliter cognoscit. Circa priora neque eget fide, neque habere illam potest; vel enim omnino repugnat, vel saltem talis fides esset omnino superflua, cum neque certitudinem, neque claritatem augere possit; extra Verbum autem quædam cognoscit Beatus quasi permanenter, seu habitualiter, et de illis habet scientiam infusam; non ergo fidem. Alia vero cognoscit per actualem revelationem, quasi transeuntem, et illa etiam revelatio non generat fidem, quia non est obscura, sed clara, seu de objecto revelato, sive de ipso Deo revelante, qui evidenter patet Beato, et ideo etiam illa cognitio ad fidem non pertinet, juxta superius dicta de objecto formali fidei.

7. *Bipartitum auctoris judicium.* — In hoc puncto, breviter dicendum censeo aliud esse loqui de potentia Dei absoluta, aliud de facto, seu de lege ordinaria, et quasi connaturali visioni Dei, et statui beatifico. Priori modo non videtur mihi implicare contradictionem, quod videntes Deum habeant aliquem actum fidei. Est autem hoc clarius, si talis actus versetur circa res non visas per visionem beatam, quoniam nulla est repugnantia illas revelari obscure, etiamsi Deus ipse clare videatur, sicut potest unus Angelus credere aliquid alteri Angelo sibi illud dicenti, quamvis dicentem videat, cum rem dictam non videat, ut agentes de locutione Angelorum late ostendimus. Quod si sermo sit de eisdem rebus visis, difficilius est ad intelligendum quod actus fidei sit simul cum visione; nihilominus in rigore non video implicationem contradictionis, quia illa concomitantia non est contra substantiam fidei, neque contra formale illius objectum, ut ex his quæ de illo supra diximus, d. 3, sect. 9, a n. 7, constare potest; et hoc etiam suadent aliquo modo argumenta Durandi. At vero de facto longe verius, et fere certum est, Beatos non exercere actus fidei; hoc enim est multo magis consentaneum testimoniis Pauli et dictis Sanctorum. Est etiam valde consonum, et

connaturale statui beatifico, ut probant rationes factæ in secunda opinione; et ideo, loquendo secundum legem ordinariam, simpliciter negandum est posse in Beatis esse actus fidei. Addo vero hoc intelligi de proprio actu intellectus, qui est credere, et consequenter etiam de actu efficaci voluntatis, qui imperet talem actum intellectus. Si autem loquamur de simplici actu piæ affectionis voluntatis quod se paratam exhibeat, et ostendat ad captivandum intellectum in obsequium fidei, si opus esset, talis actus esse potest in Beato, qui simpliciter est actus virtutis, et nullam imperfectionem supponit beatitudini repugnantem. Unde iste conditionales locutiones: *Si Deus mihi juberet credere, id facerem*, et similes, esse quidem possunt in Beatis; non tamen declarant aliquem actum fidei, quem de facto habeant, sed solum illum pium affectum, et animi præparationem, quam posse haberi dixi.

8. *Disputatur quæstio de non viatoribus damnatis. — Prima opinio affirmat. —* Ultimo, dicendum superest de altero termino, qui est status damnationis, de quo etiam Durandus, in d. 23, q. 9, dicit fidem in damnatis manere, et videtur fuisse sententia Alexand. Alens., 3 p., quæst. 64, art. 6. Et in eam inclinat Salmeron., disp. 3, in epist. Jacobi, et videtur favere D. Thomas 2. 2, q. 18, art. 3, ad 2, ubi constituit differentiam inter fidem et spem informes, quod spes non manet in damnatis, fides autem manet; et omnes loquuntur de actu, nam fundantur in verbis Jacobi, c. 2: *Dæmones credunt, et contremiscunt*, ubi plane loquitur de actu; et videtur necessarium ut loquatur de actu supernaturali fidei infusæ, alias non recte uteretur illo exemplo ad probandum solam fidem, etiam infusam, non sufficere ad salutem, quod ibi intendit. Ratione etiam confirmari potest, quia damnati (licet non omnes) habuerunt in via fidem et revelationem ejus, cujus revelationis possunt in statu damnationis recordari; quid ergo impedit quominus etiam in illo statu habere possint assensum ex dicta revelatione?

9. *Secunda opinio, seu assertio negativa de lege ordinaria. —* Nihilominus dicendum est in illo statu non esse neque esse posse verum actum fidei infusæ, seu supernaturalis. Intellegitur assertio de facto et de potentia ordinaria; nam de absoluta clarum est non implicare contradictionem, neque de hoc aliquis quæstionem movit. Sic ergo assertio commu-

nis est, D. Thomæ, q. 5, art. 2, ubi Cajetanus et alii, et scholasticorum, in 3, d. 25, ubi Bonaventura, art. 2, q. 3; Gabriel, q. 2, art. 3; sumitur ex Augustino, l. 9 de Civit. Dei, c. 21, dicente dæmones cognoscere Christum, *non lumine, sed efficacia signorum*. Item ex Dionysio, c. 4 de divinis Nominibus, dicente, *carere damnatos omnibus divinis donis*. Unde sumitur prima ratio sufficiens pro hac sententia, quia dona, et auxilia gratiæ non communicantur damnatis; verus autem fidei actus haberi nequit sine auxilio gratiæ, ut dictum est; ergo esse non potest in damnatis; major constat, quia, ut Christus dixit: *Sanctum non datur canibus, neque margaritæ projiciuntur ante porcos*. Esset enim superfluum et inutile tale auxilium dare damnatis, tum quia fides est *substantia rerum sperandarum*; illi autem sunt in statu desperationis; tum etiam quia fides datur ut fundamentum justitiæ, illi autem sunt justitiæ incapaces. Alia etiam ratio optima est, quia ad credendum fide infusa requiritur pia affectio et honesta voluntas; damnati autem neque affectionem habent, neque honestam voluntatem habere possunt, ut constat; ergo neque veram fidem; unde non plus credunt, neque majori certitudine, quam ex vi signorum, seu affectuum quos experiuntur, cogantur.

10. *Ad motiva contraria in num. 8. — Expositio ad locum Jacobi, quæ non placet. — Vera responsio. — Ad locum D. Thomæ. —* Ad Jacobum respondent aliqui verbum illud, *credunt*, sumi posse in vi præteriti, id est, *crediderunt*, et ita argumentum Jacobi erit, dæmones etiam credidisse, utique fide infusa in via, et nihilominus damnatos fuisse, quia fides sine operibus habuerunt. Sed non placet expositio, tum quia facit aliquam violentiam verbo, sine sufficienti fundamento; tum etiam quia statim addit Jacobus: *Et contremiscunt*, quod sine dubio de præsentis intelligit. Dico ergo cum Augustino, D. Thoma, et communis sententia, dæmones credere fide coacta, non voluntaria, ac subinde naturali, non infusa. Ad objectionem autem respondeo argumentum Jacobi fuisse sufficiens, quia hæretici, qui tunc jam prædicabant fidem sine operibus, sufficere ad salutem, non faciebant vim in modo credendi, sed in re credita, et in firmo assensu illius undecumque conciperetur. Ad D. Thomam respondeo non esse sibi contrarium: differentia ergo quam ponit inter fidem et spem, ita intelligenda est, quod fides aliqua de rebus revelatis manere potest in

damnatis, quia fides solum tendit ad veritatem, quæ potest per naturalia signa in illis rebus aliquo modo ostendi; spes autem nulla, neque infusa, neque naturalis, manet in damnatis circa beatitudinem, quia spes fertur in bonum possibile; beatitudo autem nullo modo, supernaturali vel naturali, ostenditur possibilis in damnatis. Denique ad rationem patet responsio ex dictis; nam revelatio præterita non sufficit ad usum fidei in illo statu, propter pravam dispositionem voluntatis. Videatur circa hoc punctum de fide dæmonum, lib. 8 de Angelis, capit. 6.

SECTIO X.

Quos effectus habeat actus fidei.

1. *Resolutio D. Thomæ. —* Quæstionem hanc tractat D. Thomas, in 2. 2. q. 9; et in summa tribuit fidei duos effectus: unus est timor, ex illo Jacobi 2: *Dæmones credunt, et contremiscunt*; nam, licet fides dæmonum non sit infusa, ut dixi, tamen ex illa sumitur argumentum a simili vel fortiori ratione; alter effectus est purificatio cordis, ex illo Actor. 15: *Fide purificans corda eorum*.

2. *Prima difficultas contra positam resolutionem. — Secunda difficultas. — Tertia. —* Non caret tamen hæc resolutio aliqua difficultate. Primo, quia actus fidei est immanens, et ex hac parte est actus ultimus, nullum effectum post se relinquens, juxta doctrinam Philosophi, 9 Metaphysicor., cap. 9, text. 16, præsertim quia actus fidei est quædam cognitio speculativa, juxta illud, ad Colossens. 3: *Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes*; et ad Hebr. 11: *Fide credimus aptata esse sæcula verbo Dei*; ac denique quia per se est cognitio Dei quæ est maxime speculativa; cognitio autem speculativa non est operativa; ergo neque cognitio fidei erit operativa, ac subinde nullum poterit habere effectum. Secundo, in utroque effectu a D. Thoma posito occurrit difficultas; nam in primo de timore dicitur, Ecclesiastici 2: *Qui timetis Deum, credite illi*, ergo timor est causa credendi. Unde etiam Augustinus, de Catechizandis rudibus, cap. 5, dixit multos venire ad fidem, timore Dei permotos; ergo non potest timor esse effectus fidei. In altero vero effectu occurrit statim difficultas de justificatione per fidem; non enim purificat cor, nisi vera justitia; ergo si fides purificat cor, fides justifi-

cat, qui est error hæreticorum hujus temporis. Tertio, possumus objicere, quia si aliquo modo sunt effectus tribuendi fidei, non erunt tantum tribuendi illi duo, sed etiam plures alii; nam imprimis Paulus ait fidem esse *substantiam rerum sperandarum*: ergo etiam spes est effectus fidei. Item Cælestinus Papa, epistola prima ad Episcopos Gall., cap. 12, dicit omnia honesta studia, et omnium virtutum pias actiones ex fide proficisci; et Augustinus, sermone 10 de Verbis Apostoli, inter effectus fidei ponit omnes dispositiones ad gratiam. Et epistola 105 et 107, omne meritum, sive perfectum sive imperfectum esse fidei effectum; et ita etiam miracula ponuntur effectus fidei, quatenus per illam impetrantur; cur ergo duo tantum effectus illi tribuuntur?

3. *Assertio prima: actus fidei nullos habet effectus físicos, proprie loquendo. —* Non est tamen difficile his satisfacere, rem totam breviter declarando. Adverto igitur duobus modis posse intelligi actum fidei esse causam aliorum effectuum, scilicet vel physice vel moraliter. Priori modo non solent actus immanentes habere físicos effectus, nisi vel quatenus producant habitus, vel quatenus unus actus potest esse causa alterius, sicut assensus præmissarum est causa assensus conclusionis, et intentio finis est causa electionis medii. Neutro autem ex his modis possumus aliquem effectum physicum tribuere actui fidei per se ac proprie loquendo. Nam imprimis non producit habitum proprie et effective, quia in materia de Gratia, lib. 8, cap. 4, ostensum est habitus supernaturales et infusos non fieri per suos actus; habitus autem fidei supernaturalis est, et per se infusus, ut sequenti disputatione dicemus. Potest autem actus fidei disponere ad habitum suum, et ita vocari causa ejus; illa tamen causalitas magis moralis est, quam physica, ut in materia etiam de Gratia, citato libero, cap. 5, declaravi. Deinde omnes actus fidei immediate et æqualiter fundantur in revelatione divina, et ideo unus non est proprie causa alterius, quia per discursum non fiunt, sed omnes sunt immediate ab habitu, vel auxilio, et ideo in fide non datur aliquis actus qui sit proprius effectus physice alterius actus fidei. Dices: interdum potest ex assensibus fidei elici assensus alicujus conclusionis; ergo ille erit proprius effectus fidei. Respondeo, si priores assensus solum concurrant ad applicandum sufficienter objectum fidei respectu alterius actus, tunc illum non esse effectum

per se, et physicum, quia, ut supra dixi, sess. 4, nunquam assensus fidei fundatur in assensibus præmissarum, in vi illationis, sed tantum in prima veritate revelante. Si autem talis assensus conclusionis per se fundatur in discursu, jam non est effectus fidei solius, sed cooperante etiam lumine naturali; imo etiam tunc fides non concurrat secundum propriam rationem fidei, sed secundum quamdam generalem rationem assensus certi, propter quod potest illo modo, etiam ad falsum, concurrere, ut supra, sect. 4, n. 3, dixi; atque ita concluditur actum fidei nullum proprium et physicum effectum habere; loquimur autem in genere efficientis, nam formaliter clarum est physice constituere credentem.

4. *Quousque procedat assertio de pia affectione.* — Oportet tamen distinguere in fide actum intellectus ab actu voluntatis, quos supra distinguimus; nam quæ diximus maxime procedunt de actu intellectus, ut constat. Possunt tamen cum proportione applicari ad actum voluntatis; etenim ille etiam supernaturalis est, et ideo habitum etiam per se non producit, et non ordinatur ad alios actus voluntatis, unde etiam ex illa parte non habet proprium physicum effectum. Potest vero ulterius comparari hic actus voluntatis ad actum intellectus, et sic revera est causa ejus, credimus enim quia volumus; et potest dici causa physica, quia voluntas efficaciter applicat intellectum ad credendum, sicut appetitus potest vere dici causa physica motus localis membrorum. Ubi occurrebat statim quæstio de hac causalitate, qualis sit, an sit per proprium influxum, vel potius sit per modum causæ per accidens, et applicantis per naturalem sympathiam potentiarum in eadem anima radicatarum. Sed hæc quæstio physica est (a quibus quæstionibus abstinere soleo). Videri potest in tractatu de Anima, l. 3, cap. 6. Idem vero iudicium in hac motione voluntatis ad credendum ferendum est quod in aliis motionibus potentiarum per voluntatem; nam est eadem ratio, et probabilius existimo esse tantum per naturalem subordinationem, et sympathiam potentiarum.

5. *Assertio secunda: actus fidei variis modis sortitur morales effectus.* — Secundo, dicendum est actum fidei morali modo habere posse aliquos effectus, qui varii sunt juxta diversos modos hujus causalitatis. Unus modus est per modum dispositionis, vel proximæ, vel remotæ; et quidem proxime solum disponit actus fidei ad habitum fidei, in quo eadem est ratio de illo quæ de cæteris actibus respectu suo-

rum habituum. Remote vero disponit aliquo modo fides ad totam justitiam, et sic dicitur esse fundamentum justitiæ, in Tridentin., sess. 6, cap. 6 et 8; et ab Augustino, epistola 105, qua de re videri possunt dicta in lib. 8 de Grat., c. 15. Secundus modus hujus causalitatis est per modum meriti de condigno, et sic diximus supra, sect. 7, actum fidei, si sit in homine grato, esse meritorium de condigno formaliter et per seipsum. Hic vero addi potest esse radicem omnis meriti de condigno, et sic omnia præmia talis meriti numerari posse inter effectus fidei; et sic dixit Cyrillus, lib. 11 in Joan., cap. 16, fidem esse radicem et originem æternæ vitæ, ita exponens verba illa Joan. 14: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Tertio, esse potest hæc causalitas per modum impetrationis, ad quam reducitur meritum de congruo; et ita fidei tribuuntur miracula tanquam effectus ejus; imo omnes effectus orationis sunt hoc modo effectus fidei, ut constat ex supradictis, et tradit Augustinus supra, epistola 107. Quarto, et maxime proprie et connaturaliter fides operatur moraliter, excitando voluntatem ad actus, quia proponit supernaturalia objecta valde honesta, quibus maxime solet voluntas ad bonum excitari; et hoc est, quod maxime intendit D. Thomas, in quæstione citata, et sufficienter declarabitur respondendo ab objectionibus in principio factas.

6. *Ad primam difficultatem in num. 2. — Ad secundam. — Ad tertiam.* — Ad primum, dicitur primo, per priorem illius partem probari, actum fidei non habere proprios effectus físicos, quod concessimus. Ad alteram vero partem de cognitione speculativa, respondemus fidem non tantum esse speculativam, sed etiam practicam; judicat enim amandum esse Deum, et similia, ut paulo post iterum attingam. Ex hac ergo parte potest moraliter movere voluntatem. Addo etiam ex pura fidei contemplatione posse resultare delectationem in voluntate, quæ potest inter effectus fidei numerari. Ad secundam objectionem, respondemus, ad priorem quidem ejus partem, merito timorem poni inter effectus fidei, quia proponendo comminationes divinas, timorem excitat, ut dixit Concilium Tridentinum, supra cap. 6, et Augustinus, in Enchiridio, cap. 5. Solet autem quæri an hoc sit intelligendum de timore servili vel filiali; dicendum est autem de utroque verum esse. Quia vero fides interdum est sine charitate, et aliquando est illi conjuncta, in

priori statu frequentius excitat timorem servilem; et ita loquitur Tridentinum supra. In posteriori autem statu, facilius excitat timorem filialem, qui ex charitate nascitur; et charitas si perfecta sit, ut dixit Joan., *foras mittit timorem*, utique servilem; neque obstat quod timor etiam possit inducere ad fidem, quia vel talis timor supponit fidem aliquam, et sic inducit ad perseverantiam et augmentum fidei, vel est ante primum actum fidei, et sic vel est valde imperfectus, et ordinis naturalis; vel solum est in nobis per modum excitantis gratiæ resultantis ex aliqua illuminatione divina; timor autem supernaturalis, et qui sit proprius actus humanus, semper est effectus fidei. In alia vero parte illius objectionis attingebatur quæstio cum hæreticis de justificatione, quomodo sit effectus fidei, sed eam remittimus in materiam de Gratia, lib. 8, cap. 17, et breviter dicimus fidem non purificare cor formaliter, sed fundamentaliter et radicaliter, et excitando voluntatem ad reliquos actus, per quos purificatur et recte disponitur cor ad charitatem et gratiam formaliter ipsum purificantem; et sic dicit Augustinus, libro secundo contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 5: *Justum ab injustis distinguit ipsa lex fidei, quia justus ex fide vivit*; sic etiam de fide dixit Leo Papa, serm. 4 de Epiphani.: *Hæc est quæ de peccatoribus facit sanctos*, utique excitando et inducendo illos; et sic etiam dicit Paulus, ad Gal. 5, quod *fides per charitatem operatur*; ubi etiam obiter notari potest contra eosdem hæreticos, fidem, quæ habet hos effectus, non esse fidem illam specialem de propria sanctitate, quam ipsi fingunt, nam illa de se non excitat ad sanctitatem vitæ et morum, sed potius prout ab ipsis ponitur, licentiam præbet libere operandi, et peccandi cum illa fiducia, *quod peccatum non imputabitur*; prout autem illa fides dari potest ex speciali privilegio alicui, per singularem revelationem, supponit potius sanctitatem quam facit, quamvis juvare possit ad spirituale profectum et consolationem. Unde patet responsio ad ultimam objectionem; fateamur enim spem etiam esse effectum fidei, quem non omisit divus Thomas in illo articulo primo, ad argumenta; sed fortasse de illo non fecit specialem quæstionem, quia in ipsa definitione fidei positus fuerat. Sub ultimo autem effectu *purificandi cor*, includi possunt omnes boni motus, qui per fidem possunt excitari. Vel etiam dici potest justitiam nostram post fidem inchoari a timore, et in purificatione cordis consummari, et ideo sub illis

duobus extremis omnes effectus fidei comprehendendi.

DISPUTATIO VII.

DE VIRTUTE FIDEI QUANTUM AD HABITUS EJUS.

Materia hujus disputationis magna ex parte tractata est in libris de Gratia, agendo de habitibus infusis, et ideo in præsentibus omittimus omnia quæ generalia sunt, solum breviter indicando quomodo in fidem conveniant; illa vero quæ fuerint fidei propria ex professo declarabimus.

SECTIO I.

Utrum fides ponat aliquem habitum in intellectu, et quis vel qualis ille sit?

1. *Assertio prima: datur fides habitualis.* — Primo, suppono tanquam certum dari in intellectu habitum fidei per se infusum, ut ex professo disserui, lib. 6 de Grat., cap. 8. Circa quam assertionem advertendum est, ex supra dictis, circa easdem res revelatas posse nos habere actus fidei acquisitæ, qui naturales sunt, et præterea actus fidei infusæ. Ex prioribus ergo manifestum est resultare in intellectu habitum acquisitum, qui fit propria virtute et actione talium actuum, et manere potest, etiamsi fides infusa amittatur, ut in hæretico constat. Unde fuit quæstio apud antiquos Doctores, an præter hunc habitum requiratur alius in intellectu, qui sit infusus, et aliqui eorum in partem negantem inclinaverunt, quia putabant actum fidei infusæ quoad substantiam non distingui ab acquisito, sicque putabant habitum infusum non esse necessarium. Jam vero certa res est dari hunc habitum infusum, natura sua distinctum ab acquisito. Ratio est, quia actus fidei infusæ sunt specie distincti ab acquisitis, quia habent rationem formalem objecti longe diversam. Item sunt supernaturales quoad substantiam, ut supra visum est, disputat. 6, sect. 5; ergo requirunt habitum ejusdem ordinis.

2. *Dubium an sit certum de fide.* — *Auctoris resolutio affirmans.* — Solet autem quæri an hoc tempore conclusio quoad hanc partem sit de fide; nam aliqui simpliciter negant, licet dicant esse ita certam, ut sine temeritate negari non possit. Alii dicunt esse de fide quo-